

Σόφια τῆ 20^η 'Ιουλίου 1885.

Ἀξιότιμε φίλε,

Ἐχω ἀνά χεῖρας τὴν εὐγενῆ ὑμῶν ἐπιστολήν. Ἐγκκίριως ἔλαβον καὶ τὴν προτέραν, ἀνέβαλλον δὲ πάντοτε τὴν ἀπάντησίν μου, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἤθελον δυνηθῆ νὰ διαβιβάσω ὑμῖν συνάμα καὶ τὴν διὰ τὸ προσεχὲς ἔτος συμβολήν μου.

Ἐσωκλείστως εὐρίσκεται πλήρες τὸ κείμενον τοῦ ἡμετέρου ἄρθρου, « *Εἰς Ἀπόγονος τοῦ Οὐασιγκτῶνος κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπαράστασιν* ». Τοῦ ποιήματός μου τὸ « *Χρυσοῦν Μυστικόν* » οὐδὲν χορηγηθήσεται ἀντίγραφον εἰς ἕτερον σύγγραμμα, καθόσον τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν, ὅπως μόνον διὰ τῆς « *Ποικίλης Στοᾶς* » δημοσιευθῇ.

Καὶ ἤδη δὲν μένει, Φίλτατε Κύριε, ἢ νὰ συγχαρῶ ὑμῖν ἐκ καρδίας διὰ τὰς πράγματι καταπληκτικὰς προόδους, ἃς ποιεῖται κατ' ἔτος ἡ « *Ποικίλη Στοὰ* ». Ὑγὴ λαμπρὰ καὶ ἐκλεκτὴ, ὀφειλομένη εἰς τοὺς δεξιωτέρους ἐν παντὶ τῷ Ἑλληνικῷ καλάμους, εἰκόνες ὠραταὶ καὶ ἐνδιαφέρουσαι, κομψὴ ἐκτύπωσις καὶ ἐν πᾶσι ἀξιόλογος ταξινόμησις, οὐδὲν ἔλλειπει, καὶ κατατάσσεται ἤδη ἡ « *Ποικίλη Στοὰ* » μεταξὺ τῶν ἀρίστων Εὐρωπαϊκῶν δημοσιεύσεων τῆς αὐτῆς φύσεως, καταλαβοῦσα παρ' ἡμῖν θέσιν ὅπως ἐξαιρετικὴν.

Μετὰ τῶν εἰλικρινεστέρων πρὸς ὑμᾶς αἰσθημάτων
ὄλος ὑμέτερος,

ΚΛΕΩΝ Α. ΡΑΓΚΑΒΗΣ

Εἰς ΑΠΟΓΟΝΟΣ ΤΟΥ ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΕΠΑΡΑΣΤΑΣΙΝ

Πολλοὺς ἐγνώρισα περιφανεῖς καὶ περιέργους ἀνθρώπους κατὰ τὸ διάστημα τῆς πενταετίας, ἣν διήνυσσα ἐν τῷ μεγάλῳ κόσμῳ τῶν ἀντιπόδων, ἀλλ' εἰς τῶν τερπνοτέρων ὑπῆρξεν ἀναμφηρίστως ὁ Συνταγματάρχης Οὐασιγκτῶν, ἀπόγονος τοῦ περικλεοῦς ἱδρυτοῦ τῆς ἀμερικανικῆς ἐλευθερίας, οὗ φέρει τὸ ἔνομα. Μετ' ἐμοῦ συνδιαλεγόμενος ἐσπέραν τινὰ ὁ φιλέλλην οὗτος ἀνὴρ, ἐν ᾧ σφοδρὰ θύελλα ἐμάστιζε τὰς ἀναδενδράδος τοῦ πρὸ τῆς οἰκίας μου δημοσίου κήπου, μοὶ διηγῆθη, μετὰ καθύγρων εἰς τὴν ἀνάμνησιν ὀφθαλμῶν, ὅτι εἶχεν ἄλλοτε ἀδελφόν, νεανίαν, οὗ

λαμπρὸν προοιωνίζετο τὸ μέλλον, καὶ ὅτι μεταβάς οὗτος εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμῶν ἐπαναστάσεως, ἔπεσεν ἐν Ναυπλίῳ μάρτυς τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ τῆς μεγαλοψυχίας αὐτοῦ. Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη ἐξήγειρεν, ὡς εἰκὸς, ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον μου, καὶ ζητήσας πλείονα πληροφορίας, ἔμαθον ὅτι μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ Συνταγματάρχου ἐσώζοντο ἔτι σημειώσεις τινὲς τοῦ ἀτυχοῦς νεανίου, γραφεῖσαι κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονὴν αὐτοῦ, μεταξύ δύο συμπλοκῶν ἢ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος νησιωτικοῦ τινος πλοιαρίου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔκτοτε μετ' εὐλαθείας διατηρηθεῖσαι. Τὴν ἐπαύριον αἱ σημειώσεις αὗται εὐρίσκοντο εἰς χεῖράς μου. Ἀπετελοῦντο ἐξ ὀλίγων ἀσυνδέτων φύλλων, ἐφ' ὧν μόλις ἀνεγινώσκοντο ἀσυνάρτητοι τινὲς φράσεις· ἀλλ' αἱ φράσεις αὗται ἐγράφησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Κουντουριώτου, καὶ ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Μεσολογγίου, παρ' ἀνθρώπου, ὁμιλοῦντος περὶ τῆς παραδόξου καὶ περικλεοῦς ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, ὡς ὁμιλεῖ τις περὶ τῶν συγχρόνων συμβαμάτων, καὶ ἀναφέροντος τοὺς ἥρωας, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶν ἐγκεχαραγμένα εἰς πάντων ἡμῶν τὰς καρδίας, ὡς εἰ πρὸ μικροῦ εἶχε τείνει αὐτοῖς τὴν χεῖρα, καὶ ἀνεμένετο παρ' αὐτοῖς τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ δεῖπνον. Ἡ ἐπ' ἐμοῦ ἐντύπωσις ὑπῆρξε μαγικῆ. Ἀσύγκλωστοι ἦσαν αἱ σημειώσεις ἐκεῖναι, ἀλλὰ μοὶ ἐφάνησαν ἀνασύρουσαι τὸν πέπλον τοῦ παρελθόντος κάλλιον πάσης ἱστορίας, καὶ διατρέχων αὐτάς, ἐβίωσα πρὸς στιγμὴν ἐν τῇ τρομερᾷ ἐκείνῃ καὶ θεσπεσίᾳ ὥρᾳ, καθ' ἣν ἡ γηραιὰ Ἑλλάς ἐπότιζε διὰ τῶν τελευταίων ρανίδων τοῦ αἵματος αὐτῆς τὸ κλασικὸν ἔδαφος, ἀφ' οὗ τὸ δεύτερον ἀνεβλάστανεν ἡ ἐλευθερία, καθ' ἣν ἡ δὲς τοῦ Κανάρη ἐφώτιζε πλοιάρια καταδιώκοντα στόλους, καὶ τοῦ Μεσολογγίου αἱ γυναῖκες προέταπτον γυμνὰ τὰ στήθη εἰς τῶν βαρβάρων τὴν μάχαιραν, ὅπως μὴ θρῆψωσι τὰ βρέφη αὐτῶν διὰ τοῦ γάλακτος τῆς δουλείας. Οὐδόλως ἐπομένως ἄπορον ὅτι, ἄμ' ἀναγνοῦς, κατελήφθην ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς μεταφράσεως, εἰς ἣν εὐχερῶς ἐπέτυχον τὴν συναίνεσιν τοῦ Συνταγματάρχου. Ἄγνωῶ ἐὰν αἱ δυστυχῶς τοσοῦτον ἀτελεῖς ἱστορίαι τῆς γιγαντομαχίας ἐκείνης μνημονεύουσι τοῦ εὐγενοῦς νεανίου, ὅστις, ἐλθὼν, ἀπέθανεν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἡμῶν, ἀλλ' ἄρκουσα ἔσται ἡ ἀμοιβή μου, ἐὰν αἱ κατωτέρω γραμμαῖ, γνωσταὶ καθιστῶσαι τὰς τύχας αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, παροτρύνουσι τοὺς ἀρμοδίους εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀώρου αὐτοῦ τάφου, ἐφ' οὗ κατατίθῃμι ἀπὸ

τοῦδε τὸν φόρον τοῦτον τῆς συμπαθείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ὁ Γουλιέλμος Tawnshend Οὐασιγκτῶν ἐγεννήθη ἐν τῇ ὁμω-
νύμῳ πρωτευούσῃ τῆς Δημοκρατίας κατὰ τὸ 1800, καὶ εἰσήλθε
δεκαοκταετῆς εἰς τὸ ἐν West Point ἐθνικὸν στρατιωτικὸν σχο-
λεῖον, τοσοῦτον δὲ θαυμασία ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος αὐτοῦ, ὥστε ἤδη
μετὰ ἕξ μῆνας διωρίζετο ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐπίτιμος καθηγητῆς τῶν
μαθηματικῶν. Ἄλλὰ μετὰ διετῆ ἐπίμονον σπουδὴν προσεβλήθη
ὑπὸ σφοδρᾶς στηθικῆς παθήσεως, καὶ ἀπῆλθε, κατὰ συμβούλην τῶν
ιατρῶν εἰς Παρισίους, ὅπου πράγματι ὀλοσχερῶς ἀνέρρωσεν. Ἐν
τῇ γαλλικῇ μητροπόλει ἐσχετίσθη στενότατα μετὰ τῆς οικογενείας
τοῦ Lagrange, καὶ εἰς Ἄμερικὴν ἐπανέκαμψεν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ
φέροντος ἐκεῖσε τὸν Lafayette κατὰ τὸ 1824. Τοσοῦτον δὲ κατέ-
θελξε τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὥστε, κατ' αἰτησιν αὐτοῦ συνώδευ-
σεν αὐτὸν ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν περιώνυμον εἰς τὰς διαφόρους
Ἄμερικανικὰς Πολιτείας περιοδεῖαν. Ληξάσης δὲ τότε περίπου τῆς
τετραετοῦς ἐν West Point φοιτήσεως, προήχθη, ἀφ' οὗ μεγάλως
διεκρίθη κατὰ τὰς ἀπολυτηρίου ἐξετάσεις, εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιω-
ματικοῦ. Ὀλίγον ἀργότερον ἡ Κυβέρνησις, ἀρρωῶσα εἰς τὰ σπάνια
αὐτοῦ προτερήματα, καὶ ὅπως παράσχῃ αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν ἐντελοῦς
ἀναρρώσεως, διώρισεν αὐτὸν ἀκόλουθον τῆς ἐν Μαδρίτῃ πρεσβείας
ὑπὸ τὸν πρεσβευτὴν κ. Hugh Νέλσωνα. Ὅτε δ' ἐπανῆλθεν εἰς Ἄμε-
ρικὴν, ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν κ. L. Calhoun, ἰδρύσας
προσφάτως ἐν τῷ φρουρίῳ Μονρόε ἀνωτέραν στρατιωτικὴν σχολὴν
διὰ τοὺς ἐκ West Point ἐξερχομένους νέους ἀξιωματικούς, διώρισεν
αὐτὸν καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ καθιδρύματι ἐκεῖνον.
Ἦν δὲ ἡ θέσις αὕτη, προσεπιφέρουσα τὸν βαθμὸν καὶ τὴν μισθο-
δοσίαν ἰλάρχου, ἡ ὑψίστη ἴσως ἀπονεμηθεῖσα ποτὲ εἰς νεανίαν εἰκοσι
καὶ δύο ἐτῶν. Ὁ νεαρὸς καθηγητῆς ἐξεπόνησε καὶ συνέταξε τὸν
κανονισμὸν τῆς σχολῆς, ἀλλ' ἡ Βουλὴ ἠρνήθη τὴν ἀναγκαίαν δαπά-
νην, καὶ οὕτω τὸ σχέδιον ἀπέμεινεν ἀνεκτέλεστον.

Ἡ Ἄμερικὴ ἀπῆλαυε τότε τῶν ἀγαθῶν βαθείας εἰρήνης. Μι-
κρὸς στρατὸς ἐκ μυρίων ἀνδρῶν ἀποτελούμενος, καὶ ἡ ἀπλή τυ-
πικὴ ὑπηρεσία, ἦσαν ὅλως ἀνεπαρκῆ δι' ἄνδρα ὡς τὸν Γουλιέλμον
Οὐασιγκτῶνα, καὶ διὰ τοῦτο μόλις ἐσχηματίσθη ἐν Βοστώνῃ ἐπι-
τροπὴ ὑπὲρ τῶν ἐπανοστατησάντων Ἑλλήνων, μόλις ἀντήχησεν
ἡ φήμη τῶν πρώτων αὐτῶν τροπαίων, καὶ προσέτρεξεν αὐθόρμητος,

ἔπως ἀπέλεγε καὶ συμμετάσχη τῆς τύχης τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένου ἠρωϊκοῦ λαοῦ.

Εὐγνωμόνως ἀπέδέχθη τὴν προσφορὰν ἢ ἐπιτροπή, καὶ Οὐασιγκτῶν, καταπλεύσας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διέμεινεν ἐπὶ δύο ὄλα ἔτη διαρκῶς μεταξὺ τῶν προμάχων ἀγωνιζόμενος. Ὅτε δὲ ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐπεκαλέσθη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, διαμαρτυρηθεὶς ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ Roche, (καὶ τῆς διαμαρτυρήσεως ταύτης τὸ κείμενον περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν) ἀπῆλθεν εἰς Σμύρνην, ὅπου πρὸς μέγα τῶν Τούρκων σκάνδαλον, διέμεινεν ὅλον μῆνα, τὴν Ἑλληνικὴν φέρων στολήν. Μαθῶν δὲ τέλος ὅτι ἐπήκειτο ἡ σύλληψις αὐτοῦ, ἀπῆλθε λάθρα εἰς Γαλλίαν. Ἀλλὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀφῆκεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ ὁ Οὐασιγκτῶν, ἐπανακάμψας εἰς τὸ πεδῖον τῶν πρώτων, αὐτοῦ ἀγῶνων, ἐτιμήθη δεόντως, διορισθεὶς λοχαγὸς ἐν τῶν ἑλληνικῶν στρατῶ. Τὰ πάντα ἤδη ἐφαίνοντο κατ'εὐχὴν βαδίζοντα, ὅτε ἐξεβράγη ἐν Ναυπλίῳ στρατιωτικὴ στάσις. Ὁ Οὐασιγκτῶν ἔσπευσε μετὰ τριακοσίων μόνον ἀνδρῶν, ὅπως καταστείλῃ αὐτήν, καὶ βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας ἐν τῇ συμπλοκῇ, ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγας ὥρας. Τοιοῦτο τὸ τραγικὸν αὐτοῦ τέλος. Ἀρχαῖοι τινὲς γνῶριμοι, οὓς ἐσχετίσθη ἐν Ἀμερικῇ, ἐνθυμοῦνται εἰσέτι τὴν σπανίαν αὐτοῦ ἀνδρικὴν καλλονήν, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν παράδοξον ἔκφρασιν.

Ἴδου τὰ διασωθέντα τοῦ Ἡμερολογίου ἀποσπάσματα:

«Κατὰ τὰς μακρὰς μου περιηγήσεις τέσσαρα ἰδίως ἀντικείμενα κατέλιπον ἐν ἐμοὶ ἀνεξιτήλους ἐντυπώσεις.—Καὶ πρῶτον μὲν τὸ West Point, μετὰ τῆς θαυμασίας αὐτοῦ τοποθεσίας ἐπὶ ἀπορρύγος πρηνὸς παρὰ τὸν Οὐδσωνα ποταμὸν, δεύτερον ὁ ἐν Παρισίοις ἵππόδρομος, τρίτον αἱ ταυρομαχίαι τῆς Μαδρίτης, καὶ τέταρτον ἡ νῆσος Ὑδρα. Καίτοι μεταξὺ αὐτῶν βιῶν, ἀπλήστως πάντοτε ἠτένιζον τοὺς Ὑδραίους ἐκείνους, τοσοῦτον εὐγενεῖς καὶ γλυκεῖς τὴν ὄψιν. Αἱ πλούσιαι αὐτῶν ἐνδυμασίαι, ἡ θηλυπρεπὴς τοῦ ἀτόμου περιποίησις, τὸ σοβαρὸν τοῦ ὕφους, καὶ ἰδίως ἡ ἀγνότης τῶν ἐθνῶν, παραδόξως ἀντιφάσκουσι πρὸς τὸ ἀνήμερον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἀγρίαν αὐτῶν ὕπαρξιν.

Ἐπέβην τοῦ πλοίου τοῦ Μιαούλη, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Γεωργίου. Ἡ «Σκύλλα» ἀπέπλευσεν ἀμέσως, καθόσον ἀνέμενε

μόνον τὴν ἐπιστροφὴν ἡμῶν, ἐμάθομεν δὲ τότε τὰ κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ὑδραϊκοῦ Πάρωνος. Ὁ Γεώργιος καὶ οἱ ναῦται ἡμῶν ἤκουσαν τὴν διήγησιν ταύτην ἄνευ καταφανοῦς συγκινήσεως. Πρὸς στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι εἶδον ἀστράπτοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον πρὸς στιγμὴν, καὶ ἀμέσως ἔπειτα τὰ ἡλιοκαῆ ἐκεῖνα πρόσωπα ἐπανελάβον τὴν συνήθη αὐτῶν μειλιχίαν ἔκφρασιν. Οὐδὲ θρῆνοι ἠκούσθησαν διὰ τὸ ἐπιουμβᾶν δυστύχημα, οὐδὲ ἀραὶ κατὰ τῶν Τούρκων, οὐδ' ἐκδικήσεως ἀπειλαί, καὶ ὅμως σιωπηλῶς ἀπεφασίσθη κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ φρικώδης σφαγὴ, ἡ ἐπιουμβᾶσα τὴν ἐπιούσαν ἐν Ὑδρᾷ. . . .

Κατὰ τὰς ἐπανελλημμένας εἰς τὴν νῆσον ἐπισκέψεις μου, ὁ προῦχων αὐτῆς Λάζαρος Κουντουριώτης, μοὶ ἀπένειμε φιλοφρονεστᾶτην φιλοξενίαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτοῦ εἰσηλθὼν, ἅμα καταλιπὼν τὴν «Σκύλλαν», καὶ διὰ τοῦτο, πρὸ παντὸς ἐτέρου, μοὶ ἐπιβάλλεται τῆς αἰθούσης ταύτης ἡ περιγραφή. Ἦν δὲ αὕτη τετράγωνος, καὶ εἶχε θύραν ἀνοιγομένην ἐν μιᾷ τῶν γωνιῶν. Τὸ πρῶτον ἡμῖσι ἀφεθὲν ἄνευ τάπητος, περιεῖχεν ἔδρας, παρατεταγμένας ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον παρά τοὺς τοίχους· τὸ δ' ἕτερον μέρος ἐκάλυπτε τάπητος, καὶ εἰς τὸ βάθος ἐξετείνετο εὐρὺ διβάνιον. Δεξιῶς τῷ εἰσερχομένῳ ἐκάθητο ὁ Κουντουριώτης, παρὰ τὸ διβάνιον τοῦτο, ἐπὶ ἔδρας σκεπούσης τὴν ἐστίαν. Ἐγὼ δ' ἐκαθέσθην ἐπὶ τῆς γωνίας τοῦ διβανίου, ἀπέναντι αὐτοῦ, καὶ ἡ θέσις ἐκείνη μοὶ ἀπέμεινεν ἔκτοτε.

Εἰκὼν πράγματι ἀρχαϊκὴ, ἥτις βαθέως ἐνεχαράχθη ἐν τῇ καρδίᾳ μου. Πρὸ ἐμοῦ ὁ περιώνυμος πατριώτης, ἐκατέρωθεν οἱ καθ' ὁμίλους προσερχόμενοι πρόκριτοι Ὑδραῖοι, καὶ δεξιῶς ἡ θύρα, ἡ μηδέποτε κλεισμένη. Πόσας διήλθον οὕτω εὐαρέστους ὥρας συνομιλῶν περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν πραγμάτων μετὰ τοῦ σκυθρωποῦ καὶ ἀξιοπρεποῦς ἥρωος, ἐν τῷ κρυφίως ἐστρέφοντο τὰ ὁμματα μου πρὸς τὴν θύραν, ἀναζητοῦντα τὴν ἀτμώδη μορφήν, τὴν ἀπαύστως περιφερομένην εἰς τὸν διάδρομον. Οἴμοι! Ἐσκεπτόμην ὅτι, ἐὰν εἶχον ἔτι τὸν ὄλβον τῶν πατέρων μου, ἡ νεαρὰ ἐκείνη Ὑδραῖα, τὸ θελκτικὸν καὶ ἄδολον πλάσμα τὸ καθ' ὕπνου ἐπιφαινόμενόν μοι, καθιστάμενον ὀριστικῶς ἐμόν... Ἠλὴν λησμονοῦμαι ἢ Ἑλλάς μάχεται καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἐκάστη τοῦ αἵματός μου ρανίς. Τὸ γραφικώτερον ἐν τῇ αἰθούσῃ σύμπλεγμα, ἀπετέλει οἱ τρεῖς

τοῦ Κουντουριώτου υἱοί, εὐγενεῖς τὴν μορφήν νεανίαι, ἰστάμενοι παρὰ τὴν θύραν, καὶ τοὺς βραχιόνας ἔχοντες ἐπὶ τοῦ στήθους ἑσταυρωμένους. Ὁ Βύρων λέγει,

Ἴδὲ, παρόντος τοῦ πατρὸς, ἐκάθην ἐκεῖνος!
Δράξε ῥομφαίαν κοπτερὰν καὶ φόνευσον τὸ κτήνος.

Ἄλλ' οἱ Ὑδραῖτι διαφέρουσι τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ τοῦ προὔχοντος οἱ υἱοὶ καίτοι οὐδέποτε καθήμενοι αὐτοῦ παρόντος κατὰ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας διάστημα, συντρώγουσιν οὐχ ἦττον εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ πατρὸς τράπεζαν. Καὶ τῶν προκρίτων δὲ τὰ συμπλέγματα, οἵτινες ἐκάθηντο σταυροποδητὶ ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, τὰς μακρὰς αὐτῶν καπνοσύριγγας κρατοῦντες, τὰς ἀφικνουμένας ἄχρι τοῦ μέσου τῆς αἰθούσης, ἐνεποιοῦν ἐπίσης, ὡς εἰκὸς, βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς ἄνθρωπον, μόλις πρὸ μικροῦ πατήσαντα τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, καὶ μήποτε κατὰ τὴν Ἀνατολὴν περιγηθέντα.

Τὴν ἐπαύριον ἐγνώρισα τὸν Τσαμαδὸν, ἀδελφὸν τοῦ ἐν Πύλῳ θανόντος, τὸν Κανάρην, καὶ τοὺς Τομπάζας, κατέχοντας ἐν Ὑδρᾷ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιρροήν καὶ τὰ πλούτη, τὴν δευτέραν μετὰ τοὺς Κουντουριώτας θέσιν. Ὁ Ἐμμανοὴλ καὶ ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης διεξῆγον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εὐρὺ ἐμπόριον μετὰ τοῦ Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν εὐρέθησαν κατέχοντες ἕξ μυριάδας γροσίων ἀνηκόντων εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλήν. Ἀλλὰ πρωτίστη αὐτῶν φροντίς ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ τῆς ξένης ταύτης περιουσίας εἰς τὸν ἐκπληκτον Σατράπην. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπαρκῶς χαρακτηρίζει τοὺς ἄνδρας.

Εἶδον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν Ὑδρᾷ καὶ τὸν Γρίβαν, τὸν γαμβρὸν τῆς Βουδουλίνας. Ὁ Γρίβας, νεανίας τολμηρὸς καὶ ἀκάθεκτος, ἐγεννήθη ἐν Ροῦμέλῃ καὶ κέκτηται un beau physique, ὡς λέγουσιν οἱ Γάλλοι. Ἡ ἡρώϊς Βουδουλίνα, γυνὴ λίαν φιλόδοξος, ὁρῶσα ὅτι ἐξήσκει ἀπεριόριστον ἐπιρροήν ἐπὶ τῶν νησιωτῶν, ἤρχισεν ὄνειρευομένη οὐδὲν ἦττον ἢ τὴν ἐπὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος κυριαρχίαν. (*) Ἄλλ' ἄγνωστος εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ὄρεινοὺς, ἐπεζήτησεν, ὅπως ἐδραιώσῃ τὴν ἐπιρροήν αὐτῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, τὴν ἐκλογὴν γαμβροῦ, κекτημένου τ' ἀναγκαῖα προσόντα ὅπως καταλάβῃ τὴν γενικὴν τοῦ στρατοῦ ἀρχηγίαν. Καὶ

(*) Μέχρι τοῦδε, ἐὰν μὴ ἀπατῶμαι ἦσαν ὅλως ἄγνωστα τὰ περιεργα ταῦτα ὄνειρα τῆς περιφανοῦς ἡρώϊδος.

πρῶτον μὲν ὑπέδειξεν ὡς τοιοῦτον τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, περὶ οὗ τοσάκις εὐφημον ποιεῖται μνείαν ὁ λοχαγὸς Σταγχιόπ. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ εὐγενοῦς ἐκείνου γόνου τοῦ μεγάλου ὀπλαρχηγοῦ, ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν Γρίβαν. Οὐδὲ δεῖται οὗτος ἐτέρου τινὸς ἐπαίνου καθ' ὅσον ἀρκούντως χαρακτηρίζει αὐτὸν τὸ γεγονός· ὅτι ἐξελέγη ὡς γαμβρὸς ὑπὸ γυναικός, οἷα ἡ Βουβουλίνα, ἐν ᾧ ἐνεφορεῖτο ἔτι ὑπὸ τῶν φιλοδόξων ἐκείνων σχεδίων, ἅτινα ἐξηκολούθησεν ἀνακυκῶσα ἄχρι τῆς τελευταίας αὐτῆς πνοῆς.

Κατὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας τῆς πρώτης ἐν Ἰδρα διαμονῆς μου, ἃς διήγνησα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, οὐδέποτε εἶδον τὴν σύζυγον αὐτοῦ καὶ τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα. Ἄλλ' ὑπῆρξα εὐτυχέστερος κατὰ τὰς ἀκολουθούσας ἐπισκέψεις μου, ἐπανελημμένως συναντήσας αὐτάς, καίτοι οὐδέποτε ἐν τῇ αἰθούσῃ ἢ τῷ ἐστιατορίῳ. Ἐνίοτε δὲ, κατὰ τὰς ὥραιας ἐσπέρας, ὅτε ὁ προὔχων ἐδέχετο τοὺς ξένους αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξώστου, ἢ οἰκοκυρὰ ἐκάθητο ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ ἀνδῆρου ἐκείνου ἡ θεὰ ἦν πραγματικῶς θαυμασία, καὶ ἰδίως τὸ ἐσπέρας, ὅτε κατεστίζετο ἡ πόλις, δίκην λαμπυρίδων, ὑπὸ πολυαριθμῶν λυχνιῶν, καθόσον τότε, ὡς ἐκ τῆς ἀμφιθεατρικῆς αὐτῆς τοποθεσίας, πάντα ἐκεῖνα τὰ φῶτα, ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἄχρι τῶν κορυφῶν τῶν περὶ ἑλὸφῶν, προσέβαλον συγχρόνως τὰ ὄμματα.

Μόλις κλείσω τοὺς ὀφθαλμοὺς, ζωηρῶς βλέπω εἰσέτι πρὸ ἐμοῦ τὴν θεοπεσίαν εἰκόνα. Ἀριστερῶς διακρίνονται τὰ ἐν τῷ λιμένι προσωρμισμένα πλοῖα, καὶ τῆς σελήνης αἱ ἀργυραὶ ἀκτῖνες παίζουσιν ἐπὶ τῆς ἐλαφρῶς ῥυτιδουμένης ἑλληνικῆς θαλάσσης· πρὸς τὸ ἀντίθετον δὲ μέρος, δίκην ἐπισεσωρευμένων νεφῶν, προκύπτει ἡ μεμακρυσμένη τῆς Πελοποννήσου παραλία, ἀπορρώξ καὶ τραχεῖα, ὡς ἐκεῖνη ἐφ' ἧς εὐρισκόμεθα. Ἄλλ' ἰδίως ἐθελγόμεν θαυμάζων τὰς φιλαρέσκως κυματιζομένας ὀλκάδας, τὰ ἐλαφρὰ ἐκεῖνα καὶ ταχύπλοα κελύφη, τὰ τοσάκις ὀδηγήσαντα τοὺς τραχεῖς τῆς Ἰδρας ναῦτας εἰς τὸ ὑγρὸν τῆς τιμῆς πεδίον, καὶ ἤδη μετενεγκόντα αὐτοὺς εἰς τὰς ἐρήμους αὐτῶν ἐστίας, ὅπως ἀπολαύσῃσι στιγμῶν τινῶν ἀνέσεως, καὶ παρσκευασθῶσιν εἰς ἀγῶνας ἔτι μᾶλλον ἀνίσους καὶ ἀπέλπιδας.

Ἐν τούτοις, ἐὰν κατέθελγε τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ἡ μεμακρυσμένη ἐκεῖνη εἰκών, ἔτι μᾶλλον ἐνδομύχως μὲ συνεκίνοι ἡ θεὰ τῶν ἐν

αὐτῷ τῷ ἐξώστη εὐρισκομένων. Ἐγγύς μου ἐκάθητο ἡ οἰκοκυρά, δέσποινα ἀξία τῶν ἀρίστων χρόνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ ἀξιοπρεπεῖς αὐτῆς χαρακτηῖρες, τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς μορφῆς, ἡ εἰς τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα ἀφοσίωσις, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν αὐστηρῶν Ὑδραϊκῶν ἠθῶν ἐπιβαλλομένη αὐτῇ συστολή, ἀπέναντι τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τῶν ξένων αὐτοῦ, τοῦτα πάντα βαθέως μὲ συνετέρατον. Ἡ μήτηρ μου ἀπεβίωσε πρὸ πολλοῦ, καὶ ἐὰν μοὶ ἐπετρέπετο ἡ ἐκλογὴ ἐτέρας. . . . ἀλλὰ καὶ πάλιν ληρομονοῦμαι. Οἱ υἱοὶ τοῦ Κουντουριώτου ἴσταντο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἐθαύμαζον δὲ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν κατατομὴν καὶ τὰς παμμελαίνας κόμας, καταπιπτούσας φιλαρέσκως ἐπὶ τοῦ τραχήλου. Ἐθαύμαζον προσέτι τὰ εὐρωστὰ αὐτῶν μέλη καὶ τὴν λεπτότητα τῶν μετοξίνων αὐτῶν περισηθίων, περισκελίων καὶ ζωνῶν. Αἱ κνήμαι αὐτῶν ἦσαν γυμναὶ μέχρι τοῦ γόνατος, ὁλλὰ τοῦτο προσέθετεν εἰς τε τὸ ἀλλόκοτον καὶ τὸ γραφικὸν τῆς ἄλλης αὐτῶν παραστάσεως. Ὁ νεώτερος προσηνέχθη αὐτοπροαιρέτως ὡς διδάσκαλός μου ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλῶσση. Ἠγγίσε τὴν ἔδραν μου καὶ μοὶ εἶπε «*σχαμνὶ*!» «*Σχαμνὶ*» ἐπανελάσον· ἔδειξε τὴν σελήνην καὶ μοὶ εἶπε «*φεργγάρι*». Καὶ ὄντως φέγγει θυμοσίως. «*Φεργγάρι*» εἶπον καὶ ἐγώ. Ἄλλ' ἦν πλήρης ἡ καρδία μου καὶ ἡ προφορά μου ἑλλειπής, ὁ δὲ διδάσκαλος ἤρχισεν ἐπιπλήττων. Ἐσοφίξα δ' ἐγώ τότε τὴν χεῖρα τοῦ ἀγαθοῦ παιδός, καὶ μετεστράφημ πρὸς τοὺς Ὑδραῖους προκρίτους, οἵτινες ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης ἐκείνης συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις, καὶ ἀπεφάσιζον τὰς τύχας τοῦ ἔθνους αὐτῶν. Μετ' ἀπορίας ἰδίως παρετήρουν τὴν γαλήνιον ἔκφρασιν τῆς μορφῆς αὐτῶν, καὶ ἤκουον τοὺς σιγαλοὺς καὶ μεμετρημένους τόνους τῆς φωνῆς αὐτῶν. Πόσον θορυβώδης θὰ ἦτο τοιαύτη τις ὁμήγουρις ἐν πάσῃ ἐτέρᾳ χώρᾳ!

Ἡτένιζον δὲ ἰδίως τὸν Κουντουριώτην, τὸν Ὑδραῖον ἐκεῖνον ἀρχηγόν, τὸν ἠγέτην φιλελευτέρου, ἠρωτικοῦ καὶ τιμίου λαοῦ. Ὑπὸ τῆς εὐγενείας τῶν χαρακτήρων αὐτοῦ καὶ τῆς ἡγεμονικῆς αὐτοῦ μορφῆς, βαθέως ἐπηρεαζόμενος ἐπιθύρισα, — «Θεὲ μου, οὐδέποτε εἶδον ἄνδρα τοιοῦτον, ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ». — Ἡ καρδία μου κατεταράχθη τότε, καὶ ἀπαῖσι οἱ μὲ κατέλαβον λογισμοί. . . . Ἀνεπώλουν τὴν περιόδον αὐτοῦ ἀποστολῆν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ τὴν οἰκογενειακὴν εὐτυχίαν, παραβάλλων αὐτὰς πρὸς τὴν ἐμὴν ἀπομόνωσιν καὶ οὐτιδανότητα. ὦ, ἐὰν ἓνα μόνον εἶχον δεσμὸν,

ἐνοῦντά με πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν! Ἄλλ' οἶμοι! Φροῦδοι καὶ μάταιοι πόθοι!

Τὴν πρεσβυτέραν τοῦ Κουντουριώτου θυγατέρα εἶδον τὸ πρῶτον κατὰ τὴν δευτέραν εἰς τὴν νῆσον ἐπίσκεψίν μου, πρὸ τῆς εἰς Σμύρνην ἀποδημίας μου. Ὁ ἥλιος κατήρχετο βραδέως πρὸς τὸν ὀρίζοντα, ἐπανακόμπων δ' ἐκ τοῦ περιπάτου εἰς τὴν πόλιν, ἔκρουσα τὴν θύραν τοῦ προύχοντος. ὦ, εὐτύχημα! Μοὶ ἤνοιξεν . . . ἐκείνη. Εὐρίσκετο πιθονῶς ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ προσεγγιζούσης τῆς ὥρας, καὶ ἦν συνήθως ἐπέστρεφεν ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἐνόμισεν ὅτι ἦν ἐκεῖνος.

Νομίσματα ἐκάλυπτον χρυσᾷ τὴν λεῖαν κόμην. Ὠραία καὶ τετρασημηνή ἴστατο πρὸ ἐμοῦ. Εὐκέλως ἐνόησα τίς ἦν, καίτοι οὐδέποτε ἰδὼν αὐτήν. Ἐθῆκα τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ προσέφην τὰς τυπικὰς λέξεις—«Καλησπέρα σας»—προὔχοντα.

Αἱ ἐπισκέψεις ἐν Ὑδρᾷ ἀποδίδονται ἢ μετὰ τὰ ἐξημερώματα, ἢ περὶ λύχνων ἀφάς. Δύο δὲ ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου παρατίθεται τὸ δεῖπνον, καὶ οἱ ξένοι τότε ἀπασύρονται. Ἀμα εἰσεέλθη τις εἰς Ὑδραϊκὸν οἶκον προσάγεται αὐτῷ καφές καὶ τσιμπούκιον, κατὰ δὲ τὴν πρῶταν συνοδεύονται ταῦτα καὶ ὑπὸ γλυκοῦ μετὰ ποτηρίου ὕδατος. Ὁ καφές καὶ τὸ γλυκὸν μετ' ἐπερῆσαν.

Ἄλλὰ πλὴν τοῦ Κουντουριώτου καὶ εἰς πλείστους ἄλλους Ὑδραῖους ἐφείλω εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ καὶ ἀγαθότητι αὐτῶν. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1824 ἤμην ἐγγὺς τοῦ Μεσολογίου ἐντὸς Ὑδραϊκοῦ πλοιαρίου, φέροντος πολεμοφόδια εἰς τὸ φρούριον. Ἐκαροδόκουν τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως εἰσοδύσω ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐλπίς μου ἐματαιώθη. Κατεκείμεν ἀσθενής, καίτοι δὲ τὸ ψῦχος ἦν δριμύτατον, ἀδύνατος ἀπέβαινεν ἢ διατήρησις πυρὸς ἐν τῷ πλοιαρίῳ ἡμῶν, ὅπερ διετέλει κατὰ μέγα μέρος πληρὴς πυρίτιδος. Ἄνευ ἰατρικῶν, ἀνευ ὀλίγης θερμῆς τροφῆς, ἐνόμιζον ἐπιστᾶσαν τὴν ἐσχάτην μου ὥραν, ὅτε, κατ' εὐτυχίαν δι' ἐμὲ συκκυρίαν, συνητήσαμεν τὸν μέγαν καὶ ὠρῶτον Πάρωνα τοῦ ὑποναύρχου Σαχτούρη. Γνωσταὶ εἰσὶν αἱ ἰσχυραὶ προλήψεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἀσθενῶν, ἕνεκα τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων, εἰς ἃ εἰσὶν εἰθισμένοι· καὶ ὅμως ὁ Σαχτούρης, ἅμα μαθὼν τὴν ἐν τῷ πλοιαρίῳ παρουσίαν μου, διέταξε τὴν εἰς τὸν Πάρωνα μεταφορὰν μου, καὶ μοὶ ἐπεδοσίλευσεν ἐκεῖ παντοίας περιποιήσεις, αἵτινες

ἔσωσαν τὴν ζωὴν μου. Ἐπὶ πολὺν ἔτι καιρὸν ἐξηκολούθησα πάσχων ἐν Ναυπλίῳ, ἀλλὰ τέλος ἀνέλαβον. Ἐζήσα ὅπως καταλίπω τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἴσως ἐπιζήσω ὅπως ἐπανίδω αὐτήν.

Ἐν τούτοις ἡ λαμπρὰ ὑποδοχὴ, ἧς μὲ ἠξίωσαν οἱ Ὑδραῖοι κατὰ τὴν πρώτην εἰς Ἑλλάδα ἀποδημίαν μου ὀλιγώτερον μὲ συνεκίνησεν ἐκείνης, ἧτις μοὶ ἐγένετο κατὰ τὸ 1825 μετὰ τὴν ἐκ Σμύρνης ἐπάνοδόν μου. Ἐξ ἑβδομάδας διέμεινα ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, κατὰ τὸν Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον. Καὶ ἀποφεύγω μὲν ἐνταῦθα πᾶν σχόλιον περὶ τῶν κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐρίδων μου μετὰ τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἰωνίας συμπατριωτῶν μου, ἀρκοῦμαι δὲ λέγων, ὅτι πάντα ταῦτα ἐγένοντο γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλοιώσαντα τὴν θέσιν μου ἀπέναντι τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μαχομένων, καὶ μειώσαντα τὴν σημασίαν μου. Εἶχον πλέον οὗτοι λόγους ὅπως μὴ μὲ θεωρῶσιν ὡς ἄνδρα ἐξασκοῦντα σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐν Εὐρώπῃ καὶ μάλιστα ἐν Ἀμερικῇ. Ἐγνώριζον πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ Ἀντιναύαρχος Roders, μεταβάς εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ πάσης τῆς ἐκ τοῦ ὀγκώδους αὐτοῦ τρικρότου ἀπορρέουσας ἐπιρροῆς, πολλὰ περὶ ἐμοῦ ἀφηγήθη, παραλείπων μόνον τὰ κατὰ.

Τὴν Σμύρνην κατέλιπον ἐπὶ Γαλλικοῦ τινος πλοίου, ὅπερ μὲ ἀπεβίβασεν εἰς Κέα. Ἐκεῖθεν δ' ἐναύλωσα καΐκιον, ὅπως μὲ διαπορθμεύσῃ εἰς Ναύπλιον, καθ' ὅσον ἐδίσταζον πλέον περὶ τῶν πρὸς με αἰσθημάτων τῶν Ὑδραίων, καὶ ἀπέφευγον τὴν νῆσον ἐκείνην. Ἄλλ' ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Ποσειδῶν κελεύει. Κατὰ τὴν δείλην τῆς τρίτης ἡμέρας εὐρέθη ἀπέναντι τῆς Ὑδρας. Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἀντίπρωρος καὶ σφοδρὸς, οἱ δὲ ναῦται, μὴ πειθόμενοι εἰς τὰς παραστάσεις μου, κατέφυγον εἰς τὸν λιμένα. Ὁ ὀρίζων ἦν σκοτεινὸς καὶ νέφος ὀμίχλης, περικαλύπτον τὴν πόλιν, παρεῖχεν αὐτῇ μορφὴν σκυθρωπὴν, ὅλως ἀσυνήθη, καὶ ὡσεὶ ἐπικουρούσαν τοὺς φόβους μου.

Ἐπορεύθη ἰσχυρὰ τότε διὰ τῶν ἐρήμων ὁδῶν εἰς τοῦ Μάσσωνος, ὅπως διανυκτερεύσῃ ἐπὶ τοῦ κλινητῆρος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ Μάσσων καὶ ὁ κύριος Χάου εὐρίσκοντο εἰς Ἀθήνας, ἐν τῷ οἴκῳ δὲ παρέμενε μόνον ὁ κύριος Μίλαρ. Ὑπὸ τῆς ἀνάγκης δὲ τότε πιεζόμενος, ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Τομπάζην, ἐνδοιαζὼν λίαν περὶ τῆς ἀναμενούσης με ὑποδοχῆς. Ὁ Ναύαρχος εὐρίσκετο ἐν τῇ πόλει, καὶ μόνῃ μὲ ὑπεδέχθη ἡ ὡραία αὐτοῦ θυγάτηρ· μοὶ προσήνεγκε δὲ

αὕτη καπνοσύριγγα, καὶ ἐκαθέσθην ὅπως ἀναμείνω τὸν οἰκοδεσπότην, ἀλλὰ πλήρης ἀνησυχίας καὶ ὀδυνηρῶν ἀναλογισμῶν. Αἴφνης εἰσῆλθε δρομαῖος ὁ Τομπάζης καὶ ἐναγκαλιζόμενός με· — «Τώρα ἐφθάσατε», με ἠρώτησε, «κ' ἔρχεσθε ὅπως καταλύσητε εἰς τὸν οἶκόν μου» — «Ναί», ἀπήντησα δειλῶς — «Oh je suis bien aise; vous êtes le bien venu».

Τὴν ἐπαύριον ἀπῆλθον εἰς τὸ συμβούλιον ὅπως ἴδω τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην, εὔρον δὲ αὐτὸν ἐκεῖ μετὰ τοῦ Γρίβα, ὅστις ἀμέσως μοὶ ἔτεινε τὰς ἀγκάλας, ἐν ᾧ ὁ Κουντουριώτης, ὅστις οὐδένα ποτὲ ἀσπάζεται, μοὶ ἔδωκε τὴν χεῖρα, καὶ με ἠρώτησε ποῦ διῆλθον τὴν νύκτα καὶ διατί παρημέλησα τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. — Κατελύσατε πάντοτε παρ' ἐμοί, μοὶ εἶπεν, ὁσάκις ἐπεσκέφθητε τὴν Ὑδραν, καὶ οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος, ὅπως μεταβληθῶσι σήμερον, τὰ πράγματα.» — Ἐγευμάτιστα μετὰ τοῦ Τομπάζη καὶ περὶ τὴν 3 μετὰ μεσημβρίαν ἀπῆλθον εἰς τοῦ Κουντουριώτου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ μοὶ εἶπεν, ὅτι ὁ Προῦχων μεγάλως ἐθλίβη ἐπὶ τῇ μὴ προσελεύσει μου εἰς τὸ πρόγευμα, καὶ ὅτι με ἀνέμεινεν ὑπὲρ τὴν ὥραν. . . .

Ὁ Ἰανουάριος τοῦ 1826 με εὔρεν ἐν Ναυπλίῳ, ὑπὸ σοβαρᾶς νόσου κατατρυχόμενον, ἐξησθενημένον, καὶ ἀναμείνοντα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἄδοξον θάνατον. Ἐνα πρὸς τούτοις μῆνα ἀπεπειράθη καὶ αὔθις, ὅπως εἰσδύσω εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἀλλ' εὔρον τὸ φρούριον ἀσφαλῶς ἀποκεκλεισμένον καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐνᾷ δ' ἐκρυπτόμην εἰς τὰ πέριξ, ἠσθένησα καὶ καταβληθέν οὕτω ἔκ τε τῶν παθημάτων καὶ τῆς ἀποτυχίας, με μετήνεγκον πιστοὶ μου τινὲς εἰς τὸ Ναύπλιον.

Οὐδένα εἶχον κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας μου νοσοκόμον, καὶ συνήθως ἔμενον μόνος ἐφ' ὅλας ἡμέρας καὶ νύκτας. Ἐνίοτε μ' ἐπεσκέπτοντο ὁ Δόκτωρ Χάου, ἢ ὁ κύριος Μίλαρ· δις δὲ τῆς ἡμέρας ὁ ὑπηρέτης τοῦ στρατηγοῦ Roche μοὶ ἐκόμιζεν ὀλίγον ζυμὸν. Ταῦτα ἦσαν τὰ μόνα τῆς ὑπάρξεώς μου συμβάντα, καὶ μόνη μου διασκέδασις ἢ μονότονος ψαλμωδία τῶν ὑπὸ τὰ παράθυρά μου διαβαινόντων ἱερέων, οἵτινες ἀνά πᾶσαν ὥραν μετέφερον νεκρὸν τινα εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατοικίαν. Τὸ δωματίόν μου ἦν παρεμφερὲς πρὸς τὰ τῶν προκρίτων τοῦ Ναυπλίου, ἤτοι τρισάθλιον· εὐρεῖται ῥωγμαί, διέσχιζον τὴν ὀροφήν, τοὺς τοίχους καὶ τὸ σάνιδωμα, ἐνᾷ τὰ παράθυρα ἐστεροῦντο ὑέλων, καὶ οἱ ψυχροὶ χει-

μερινοὶ ἄνεμοι τῶν Ἀργολικῶν ὄρεων, φυσῶντες ἐλευθέρως ἐπ' ἔμοῦ, ἠῤῥξαν τοὺς ἀπαισίους σωματικούς πόνους, ὑφ' ὧν κατε-
 τρυχόμην. Φεῦ, πόσον ἦν μακρὰν ἢ φαιδρὰ μου νεότης παρὰ τὰς
 ἀνθηρὰς ὄχθας τοῦ Ποτόμακος! Ποῦ νῦν οἱ φίλοι μου, οἱ συγγενεῖς
 μου, πάντες ἐκεῖνοι, οὐκ ἠγάπησα; Ποῦ τὰ χρυσᾶ ὄνειρα περιδό-
 ξου μέλλοντος; Ἀπὸ τῶν πρώτων μ' ἐχώριζον ὁ βαθύρρους ὠκεα-
 νὸς καὶ τὰ ταχέως ἀποϊτάντα ἔτη, ἀπὸ τῶν δευτέρων πιθανῶς ὁ
 πρόωρος τάφος.

Ἄγγλος τις, ὁ κ. Μάσσων, μοὶ ἔπεμψεν ἓν στρῶμα, ἐφ' οὗ ἐκεί-
 μην, κεκαλυμμένος ὑπὸ μόνου τοῦ μανδύου μου. Καὶ κατ' ἀρχὰς
 μὲν ἀπεδύθην τὴν φουστάνελλαν μου, καὶ μετεχειρίσθην αὐτὴν ὡς
 προσκεφάλαιον, ἀλλ' ὅτε μὲ προσέβαλε τὸ ψῦχος, περιεκάλυψα δι'
 αὐτῆς τοὺς ὤμους μου. ὦ! ἐὰν κατευωθοῦτο μόνον, ἐσκεπτόμην,
 ἢ προσπάθειά μου, ὅπως εἰσέλθω εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἐὰν ἐκεῖ ἀπ-
 ἔθνησκον, ὑπομονή. Ἄλλ' ἐνταῦθα, τοσοῦτον ἀθλίως, τοσοῦτον
 ἀδόξως, οὐδένα ἴσως ἔχων παρ' ἐμοὶ ὅπως παρατηρήσῃ ὅτι ἐξέπνευσα,
 ἢ τὸ χεῖριστον δυσμενῆ τινα, διηγούμενον εἶτα τὰς ἐσχάτας μου
 στιγμὰς κατὰ τρόπον ἀμαυροῦντα τὴν μνήμην μου! Τοῦτο μοὶ
 φαίνεται ἀπαισίον. . . .»

Αὗται αἱ τελευταῖαι λέξεις τῶν περιέργων τούτων σημειώσεων.
 Ὁ ἀτυχὴς νεανίας φαίνεται προσιθανόμενος τὸ θλιβερὸν αὐτοῦ
 τέλος. Καὶ πράγματι ὀλίγους μῆνας ἀργότερον, ὁ γόνος τοῦ με-
 γίστου ἀνδρὸς τοῦ νέου κόσμου, προστρέξας ὅπως θυσιασθῆ ὑπὲρ
 τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας, κατέπιπτεν ἄδοξον θῦμα τυχαίας συγ-
 κρούσεως, καὶ μετεφέρετο ὑπ' ὀλίγων ουστρατιωτῶν εἰς τὸν ἄγνω-
 στον αὐτοῦ τάφον. Ἄλλ' οἱ μεταγενέστεροι ἔσονται δικαιότεροι, οἱ
 δὲ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς πεσόντες φι-
 λέλληνες, ἀναγνωρίζουσιν αὐτὸν ἤδη ὡς ἀδελφόν.

Ἄν τις τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ἐκ τῶν ἀνωτέρω συγκινηθεὶς,
 θεωρήσῃ ἱκανῶς ἐνδιαφέρουσαν τὴν ἐξέτασιν τοῦ πρωτοτύπου χει-
 ρογράφου, ἀπελθέτω εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, εἰς ἣν ἔδω-
 ρήσαμεν αὐτὸ, καὶ διατρεξάτω ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου
 παρεφθαρμένων τὰς γραμμὰς, ἃς ἐχάραξεν αὐτῇ ἢ πυρέσσουσα
 χεὶρ τοῦ ἀτυχοῦς θύματος.

Σόφια, Ἰούλιος 1885.

ΚΛΕΩΝ ΡΑΓΚΑΒΗΣ